

Római jog VIII.

A jogi személy
A vagyon
A dolgok osztályozása

dos

A HOZOMÁNY a házasság terheinek megkönnyítése céljából a nő családja (illetve az önjogú nő) által a férjnek juttatott vagyon, amely a házasság megszűnése után a nőnek vagy örökösének visszaadandó (fejlett formájában)

- A hozomány legrégebbi formája, a ***dos profectitia***, az apai hatalom alatt állt nőre tekintettel a ***hatalomfő által*** a férjnek adott hozomány. A ***manusos házasság*** esetén mindez a feleség örökrészét képviselte az apai vagyonból, hisz öröklési jogát elvesztette az *agnatió*ból való kiválással.
- Azonban a hozománynál hamarosan döntő jelentőségűvé vált az új háztartás alapításához való hozzájárulás a nő családja részéről, ezért egyre inkább szokássá vált ***manus nélküli házasság esetén is***. Ilyen hozományt a /nő anyja, /fiútestvére vagy /vele rokonságban nem álló személy (pl. adósa) is adhatott a nőre tekintettel (***dos adventitia***).

- A hozományadás egyre inkább erkölcsi kötelességgé vált; a jogi kényszert viszont csak a posztklasszikus jog ismerte.

a dos alapítása

A hozományt **közvetlen juttatás** (tulajdonátruházás) vagy **kötelezett-ségvállalás** (jogügylet) útján lehetett rendelni.

- a) Első esetben a hozomány alapítása az egyes hozományi vagyontárgyak közvetlen átadása útján történt (***datio dotis***). A tulajdonátruházás végbe-mehetett *mancipatio, in iure cessio* vagy *traditio* útján is; ugyanígy tartozás elengedés is lehetett a hozomány tárgya.
Ha a *datio dotis* a házasságkötés előtt történt, akkor a klasszikus jog sze-rint a férj azonnal tulajdont szerzett a hozományi vagyontárgyakon, de ha a házasság nem jött létre, azok jogalap nélküli gazdagodás címén vissza-követelhetők voltak (*condictio causa data, causa non secuta*).
- b) A hozomány alapítása jogügylettel háromféle módon történhetett:
- *stipulatio* (***promissio dotis***) - általános és elterjedt gyakorlat
 - egyoldalú formális kötelezettségvállalás (***dictio dotis***)
 - egyoldalú formátlan kötelezettségvállalás (***dotis pollicitatio***)
- utóbbi kettő csak korlátozott személyi körben volt alkalmazható:
- ✧ a nő apja vagy apai felmenője,
 - ✧ maga a nő,
 - ✧ a nő meghatalmazásával a nő adósa tehetett hozományadási nyilatkozatot

a dos sorsa

A hozomány tárgya lehetett tulajdonjog, haszonélvezet, de lehetett valamely követelés is.

1. Eleinte a hozomány tárgya a férj vagyonának részévé lett, afelett tehát szabadon rendelkezhetett, kivéve az itáliai hozományi tel-ket (*fundus dotalis Italicus*), amelyre nézve elidegenítési és terhe-lési tilalmat mondott ki az augustusi családjogi törvényhozás – az elidegenítéshez a nő beleegyezése kellett.
2. Már a köztársaság végén elterjedt azonban az a nézet, hogy a ho-zomány ugyan a férj tulajdonába kerül, de mégis a házasság fennállása alatt is „női vagyonnak” (*res uxoriae*) számít. Ennek megfelelően elismerést nyert **a férj visszaadási kötelezettsége** a házasság megszűnése esetén.

Ha a házasság a férj halálával szűnt meg, akkor a hagyatékában a hozományi vagyont elkülönítve, egységként kezelték.

Ha a férj a hozomány gyümölcseiből tartás címén a nőnek jut-tatott, akkor ez a juttatás nem esett a házastársak közti ajándé-kozási tilalom alá, hisz ez megfelelt a hozomány erkölcsi alap-elveinek.

a dos visszakövetelése

- a házasság megszűnésekor a hozomány idővel **visszakövetelhető** lett
- a. eredetileg csak akkor volt peresíthető, ha a visszaadást *stipulatio*val kikötötték (*dos receptitia*) - **actio ex stipulatu**
- b. a *praetor* alakította ki később az ún. **actio rei uxoriae** formuláját, amelynek segítségével a hozomány visszakövetelése *stipulatio* hiányában is érvényesíthető volt (*bonae fidei* jellegű kereset)

Az *actio rei uxoriae* felperese az önjogú nő vagy az apai hatalom alatti nő apja volt - ha a házasságot a nő halála szüntette meg, a hozomány csak akkor volt visszaperelhető az apa vagy nagypapa által, ha az *dos profectitia* volt.

Alperes a férj, illetve örökösei lehettek.

A kereset tárgya a hozomány tárgyának természetben való visszaadása. Ha azonban az természetben már nem volt meg, annak értékét kellett megtéríteni. Az itáliai hozományi telek természetben volt visszaadandó. A hozomány gyümölcsseire a visszaadási kötelezettség nem terjedt ki.

A férjnek azonban bizonyos mértékű visszatartási joga (**retentio**) volt /gyermekenként (1/6), /a nő házastársi köteleességszegése esetén (1/6), /a nő részére adott ajándék, /a nő által ellopott dolgok és /a hozomány tárgyára eszközölt beruházások erejéig.

a dos visszakövetelése (2)

- c. A jusztniánuszi kodifikáció a hozomány visszakövetelése iránti keresetnek egységesen az **actio ex stipulatu** elnevezést adta.

E keresetnek csak akkor volt helye, ha a nő nem ok nélkül vált el férjétől, vagy annak a válásra okot nem adott, viszont a kereset a **nő örököseire is átszállott**.

Az elidegenítési és terhelési tilalom mindenféle hozományi telekre kiterjedt most már, s a férj minden vagyonát törvényes zálogjog terhelte a nő javára a hozomány visszaadásának a biztosítására.

A hozományt a jusztniánuszi jog szerint a férjnek vagy örököseinek **retentio**s jog **nélkül** vissza kellett adniuk.

(a dos sorsa)

- 3. A hozományt a jusztniánuszi kodifikáció a feleség tulajdonában levő, bár a férj vagyonában elhelyezkedő vagyonnak tekintette, amit igazolt az is, hogy az egyes hozományi dolgokra a nő tulajdoni keresetet (*rei vindicatio*) kapott.

ajándék a házastársak között

donatio ante nuptias

(a házasság **előtti** ajándékozás)

szorosan kapcsolódott a házassághoz

- a vőlegény részéről a menyasszony részére – a klasszikus korban vált szokásossá
- az ajándékozás általános szabályai alá esett, s így a házasság tartama alatt nem is lehetett helye a házastársak közti ajándékozási tilalom miatt
- a posztklasszikus korban a menyasszony az így kapott ajándékot rendszerint **hozományként adta vissza**, mint feleség a férjnek

ajándék a házastársak között (2)

donatio propter nuptias

a férj adta vagy ígérte feleségének a házasság **megszűnése** esetére

- cél: a **nő anyagi életfeltételeinek a házasság megszűnése utáni biztosítása**
- a keleti jogokból a posztklasszikus korban került a birodalmi jogba - beolvasztotta magába a *donatio ante nuptias*-t, hisz Justinianus előírta, hogy az ajándékozás nemcsak a házasság után, de a házasság előtt is történhet, s nem vonatkoznak rá a házastársak közti ajándékozás szabályai
- az ajándék mértéke a hozomány mértékéhez volt szabva
- csak akkor járt a nőnek, ha a házasság a **férj halálával**, vagy **nem a nő hibájából** bekövetkezett válással szűnt meg, s nem illette meg a nő örököseit
- ha a házasságból gyermekek is származtak, a nő csak **haszonélvezeti jogot** kapott a házasság megszűnte után a *donation*.

a jogi személy

Jogi személy MA: valamely állandó cél szolgálatában álló, s **jogalanyisággal felruházott szervezet**

E szervezet lehet

- több természetes személynek egy közös célra alapított **egyesülete**, vagy
- egy állandó cél szolgálatára lekötött **vagyontömeg** másként

/állandó megengedett cél érdekében létrejött, /elkülönített vagyonnal, /önálló vagyoni felelősséggel rendelkező, /jogalanyisággal felruházott /személyegyesülés, illetve /célvagyon.

A jogi személynek két fajtája van:

- a **testület** (*universitas personarum, collegium*) és
- az **alapítvány** (*universitas bonorum, corpus*).
- A személyegyesüléseknél a jogi személyiség hordozói nem az egyes személyek, hanem az összességükből összeálló **magasabb egység**.
- Az alapítványnál hiányzik ez a személyes elem; ezek bizonyos **cél** szolgálatában létrehozott **szervezetek**, amelyek jogalanyiságát a jogrend ezen cél érdekében ismeri el.

a jogi személy (2)

A jogi személy jogalanyisága abban áll, hogy a **jogok és kötelezettségek**, amelyeket a testület, illetőleg alapítvány szerez, nem a mögötte álló tagok, illetőleg kedvezményezettek jogai és kötelezettségei,

hanem magáé a jogi személyé.

Mind a személyegyesülések, mind a vagyontömegek lehetnek közjogi vagy magánjogi természetűek:

- a **közjogi személyegyesülések és vagyontömegek** létrehozása, feladatainak meghatározása (célja) és hatásköre a közjog területére tartozik; - a magánjogi jogképességre céljuk eléréséhez van szükség.
- ezzel szemben a **magánjogi személyegyesülések (egyesületek) és vagyontömegek (alapítványok)** léte teljes egészében a magánjog területére tartozik.

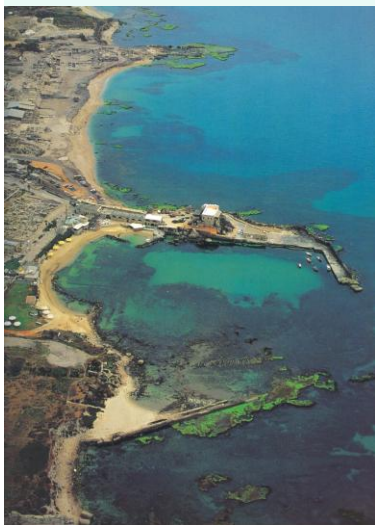

az állam magánjogi személyisége ?

- A római állam (*populus Romanus*) a római polgárok összessége, amely **független** a polgárai személyében beálló változásoktól (halál, *capitis deminutio maxima, media*), s **vagyonnal és szerződéskötési képességgel** is rendelkezett.
- Az állam minden jogviszonya azonban az egész köztársasági koron keresztül **kívül esett a magán életviszonyok területén**. Az állam vagyona nem állt az állam magántulajdonában, hanem a földje *ager publicus*, a rabszolgái *servi publici*, minden vagyontárgya **res publica**.
- A köztársasági **államkincstár** (*aerarium populi Romani*) **nem magánjogi alany**, hanem vagyoni viszonyaiban is a magánjogon felülálló, **közjogi alakulat** volt. Az *aerarium*nak is volt ugyan vagyona, voltak követelései, tartozásai, de ezeket nem a magánjog formái közt, hanem **közigazgatási úton**, tisztviselői által érvényesítette.
- A császári **fiscus**, EREDETILEG a császár **magánvagyonának**, így **a magánjog alá esőnek** tekintett – pereiben az esküdtbíró döntött.

KÉSŐBB a császári magánvagyonból lassan valóságos államvagyonná alakult át, s mint ilyen az *aerarium*ot idővel egészen felváltotta, s teljesen kiesett a magánjog szabályai alól; a *fiscus* elleni jogviták **külön adminisztratív útra** tartoztak - **a *ius publicum* területére csúsztak át**.

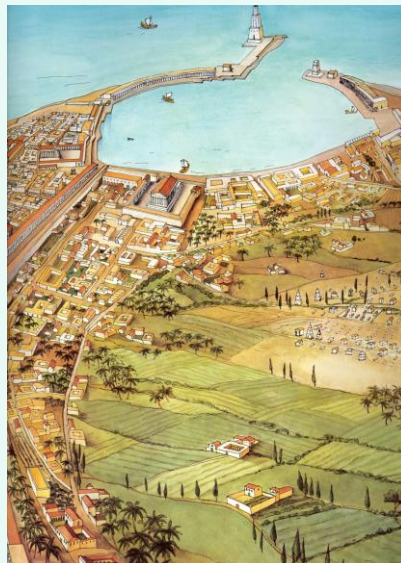
közttestületek a magánjog területén

- A közjogi **személyegyesülések magánjogi jogképessége** Rómában igen lassan alakult ki.
- Egyes **közttestületek**, mint a városok, községek (*civitates, municipia, pagi*), valamint az alsóbb tisztviselők testületei (*decuriae*) autonómiájuk révén már a köztársasági korban **a *ius publicum* területén** önálló jogalanyokként szerepeltek.
- Bizonyos **gazdasági önállóságuk** volt, ami gyakorlatilag abban nyilvánult meg, hogy e közttestületek **saját vagyonnal** rendelkeztek.
- Ebből indult ki e személyegyesülések **önálló MAGÁNJOGI jogképességének kifejlődése**. E közületek ui. amennyiben saját vagyonnal rendelkeztek, e vonatkozásban a ***ius privatum*** területére tartoztak.

köztestületek a magánjog területén (2)

- Ez gyakorlatilag abban nyilvánult meg, hogy a *praetor* megadta a lehetőséget arra, hogy a *municipiumok* a városi tanács által kinevezett képviselő útján bíróság előtt ugyanúgy perben állhassanak, mint a magánszemélyek.
- A bíróság előtt tehát a város vagy más ilyen köztestület ugyanolyan **magánfélnek minősült**, mint bármely magánszemély – a **magánjog** szabályai szerint bírálták el őket.
- A városok magánjogi önállóságából azután az következett, hogy saját vagyoniuk keretében képviselőik útján **szerződéseket is köthettek**.
- Ily módon a köztestületek egy részét Róma jogéletében már a köztársaság végén, **mint magánjogi alanyt** kezdték kezelni.

magántestületek Rómában

a jogi személyek egységes elméleti felfogása teljesen hiányzott

- de **testületek** a legrégibb időktől fogva ismeretesek voltak Rómában
 - nemcsak **köztestületek**, hanem
 - **MAGÁNTESZTÜLETEK** alakjában is – már a XII táblás törvény megadta a teljes alapítási szabadságot – a törvény korlátai között (VIII. 27.)
- a köztársaság derekán indult meg az a folyamat, melynek folytán a **magánjogi peres eljárás** szabályai, s ennek kapcsán **egyes magánjogi szabályok is** kiterjesztést nyertek a személyegyesülésekre
- a klasszikus korban elismert magántestületek voltak:
 - papi kollégiumok,
 - mesteremberek egyesületei (*corpus pistorum, naviculariorum*)
 - temetkezési egyletek,
 - az állami adók s közmunkák bérlőinek egyesületei (*collegia publicanorum*),
 - egyéb egyesületek.

elhatárolás

a jogképességgel felruházott személyegyesüléstől (TESTÜLET) élesen meg kell különböztetnünk több személy olyan egyesülését, amely jogképességgel felruházva nincs (TÁRSASÁG)

testület

- **állandó** cél szolgálatában áll (ha egyszer létrejött, ezután független tagjaitól; ezek változhatnak, helyükbe újak léphetnek be, a testület azonossága és folytonossága megmarad)
- a **testület** a tulajdonos, a hitelező, az adós, a felperes, az alperes
- tulajdona nem a tagok tulajdona, **a testület követelései és adósságai** nem a tagok követelései és adósságai

társaság

- **rövidtávú** gazdasági cél (alapító tagjai személyéhez tapad, s bármelyik kiválása az egészet megszünteti)
- nincs a tagok felett álló szervezet, hanem a társaság ügyeiben csak **maguk a tagok** szerepelnek jogosítottként és kötelezettként;
- nincs társasági vagyon, csak **a tagoknak van vagyona**

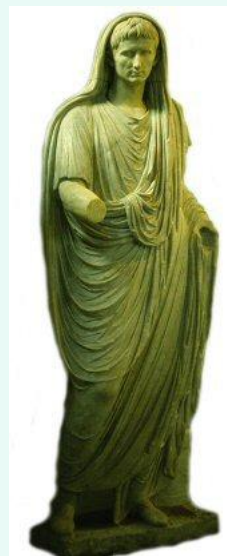
a személyegyesülések keletkezése

a köztársasági korban alapvetően **az egyesülési szabadság** volt a jellemző

a magántestületek létrejövetelének **alapfeltételei:**

- a) állandó (nem átmeneti) s megengedett **cél** ;
- b) e cél szolgálatára rendelt **szervek**, melyeket a tagok az **alapszabályokban** – a fennálló törvények korlátai között – maguk állapíthatnak meg ;
- c) **állami engedély**, melyet vagy általános törvény, vagy speciális *lex (senatusconsultum, császári rendelet)* adott;
- d) emellett testület megalakulásához legalább **három tag** (*tres faciunt collegium*), hogy szavazattöbbség lehetséges legyen.

Augustus idejéből (Kr. e. 21.) származik a *lex Julia de collegiis*, amely az egyesületekre vonatkozó törvényi szabályozás alapja lett a császárkorban – ettől kezdve megszűnt az egyesületek szabad, korlátozás nélküli létrehozása

alapítványok

- Kezdetben: meghatározott célra való vagyonományozás (*donatio sub modo*) formájában = ez ún. nem valódi, **ÖNÁLLÓTLAN alapítvány**
pl. valaki egy összeget hagyományoz városnak, egyháznak stb., hogy annak jövedelme bizonyos célra fordítódjék. Ez esetben a hagyományozott vagyon alanya maga a város, egyház lesz, mely csak kötelmileg van terhelve a jövedelemnek a meghatározott célra fordításával.
- Az (ÖNÁLLÓ) alapítvány, mint jogi személy csak **a legkésőbbi császárság** jogában, s ott is csak befejezetlen formában alakult ki.

A keresztény korban is csupán az egyház javára szóló vagy kegyes célt szolgáló alapítványok (*pia causa*) voltak ilyenek, amelyeket rendszerint kórház vagy szegényház céljaira rendeltek, ÖNÁLLÓ belső igazgatási rend és szervezet (*gubernatio*) megszabásával.

Ezeket az **önigazgatással** rendelkező vagyontömegeket azután személyekként kezelték.

Ezen valódi alapítványnál **a vagyon tulajdonosa maga az alapítvány**, mint jogi személy.

Az alapítvány létrejött, mielőtt az alapító a vagyont kiutalta vagy hagyományozta, s a szervezetet meghatározta (ált. **alapító okirat**).

a jogi személy jogalanyisága

- Szervezet. A jogi személy szervezetét, működésének módját, a tagok jogait s kötelességeit stb. az **alapszabályok** (*lex collegii - statutum*) határozták meg - ez a tagok közgyűlésének, illetve alapítványnál az alapítónak a feladata befelé: **ügyintéző** - kifelé: **képviselő** szervek
- Jogképessége csupán a **vagyonjog** terére korlátozódik, itt is az egyes testületeknél más-más terjedelmű.
Családjogokat természetesen nem gyakorolhat. (Patronátust igen.)
Eredetileg öröklési joga sincs, öröklőképességét azonban a későbbi császári jog elismerte.
- A jogi személy önmaga **cselekvőképtelen**: helyette az alapszabályokban kijelölt szervei (*actores, syndici*) cselekszenek: ügyleteket kötnek, vagyont szereznek stb.
 - A képviselő szervek a **KÖZVETETT képviselő** mintájára a saját nevükben járnak el = a képviselő szerv kötötte a szerződéseket az egyesület helyett, s ő járt el a perben is.
 - A jogi személy maga **delictumképtelen**, a nevében eljáró szervek **delictumai**-ért csupán gazdagodása erejéig felel.

a jogi személyek megszűnése

Megszűnt a jogi személy,

- ha **célja** megszűnt,
- vagy az államhatóság (Rómában előbb a *senatus*, majd a császár) **feloszlatta**,
- ha a cél szolgálatára álló **szervezet** elenyészett,
 - testületnél, ha valamennyi tagját elvesztette,
 - vagy a tagok a felosztást ki-mondják ;
 - alapítványnál, ha az alapítvá-nyi vagyon kimerült.

A megszűnt jogi személy vagyona az alapszabályokban meghatározott célra volt fordítandó (esetleg a tagok közt is felosztható volt).

Dologi jog

a vagyon

Vagyon (*familia pecuniaque — patrimonium / bona*):

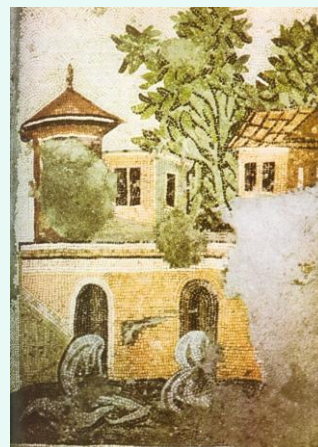
- az azonos célra rendelt
- gazdasági érdekű (azaz pénzben kifejezhető)
 - jogosultságok és
 - kötelezettségek összessége.

A jogviszonyokat vagyonná egy közös általános cél fogja össze:

- természetes személynél **az ember általános életcéljai**,
- jogi személynél pedig az az **önállósult cél**, mely jogalanyisággal van felruházva.

Kivételesen ideiglenes cél is lehet vagyon alanya, mint

pl. a nyugvó hagyaték vagy a csődvagyon esetében.

különvagyonok

A jogrend az általános **vagyonon belül** a jogosultságok és kötelezettségek **bizonyos csoportját** egy meghatározott különleges célra is rendelheti.

Ezt nevezzük **különvagyonnak** (*universitas iuris*), ami része az általános vagyonnak, egyúttal azonban **egységes egész is**, amely gyarapodhat és csökkenhet.

A római jogban ilyen különvagyon

- a családfő vagyonán belül a hatalom alatti és rabszolga **peculiuma**,
- a férj vagyonán belül a hozomány (**dos**),
- (az örökös vagyonán belül a megszerzett örökség *beneficium abstinendi* és *beneficium separationis* esetében,
- a hitbizományos vagyonán belül az egyetemes hitbizomány.)

A külön elbánás állhat abban, hogy

- a különvagyon az általános vagyon alanya **együtt tartozik valakinek kiadni** (pl. hozományt, egyetemes hitbizományt),
- bizonyos **hitelezők csak a különvagyonból** nyerhetnek kielégítést (pl. a *peculium* hitelezői – *actio de peculio*),
- egyes hitelezők a többi hitelezőt** a különvagyonból történő kielégítésnél **megelőzik** (pl. a hagyatéki hitelezők *beneficium separationis*nál).

a vagyon tárgya

A vagyon alkotó elemeit jelentő **jogosultságok és kötelezettségek** a

vagyontárgyak („vagyontételek”) lehetnek:

- a vagyon alanyának valamennyi dolgán fennálló **tulajdonjogai**,
- az ún. **idegen dologbeli jogok**,
- a **kötelmi követelések**, ill. **tartozások**.

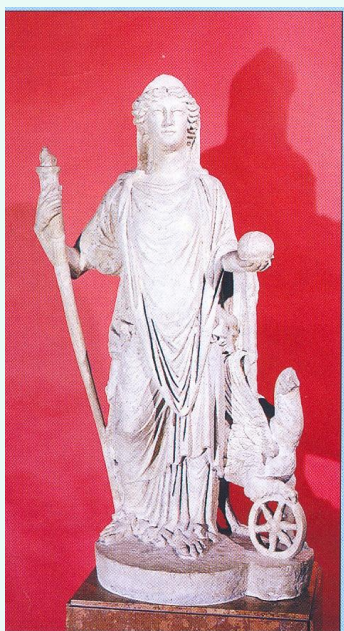
A jogosultságok a vagyon **aktívái**, a kötelezettségek pedig annak a **passzívái**.

a vagyonbeli aktívák összértéke adja a bruttó vagyont, s ha ebből levonjuk a passzívák összértékét, a tiszta vagy nettó vagyont kapjuk

attól függően, hogy a vagyonon belül az aktívák vagy a passzívák értéke van-e túlsúlyban, beszélünk aktív, illetőleg passzív vagyonról.

a vagyonjog

A magánjognak azt a részét, mely a **vagyonalkotó részek részletes szabályait** adja, továbbá ezeknek az egyes vagyonok közti mozgását meghatározza, **vagyonjognak** nevezzük.

Három fő része:

- **dologi jog**,
- **kötelmi jog és**
- **öröklési jog.**

Nb. Vagyonjogok alanyai Rómában csak **vagyonjogi képességgel (commercium) rendelkező személyek** lehetnek, azaz mindenkinek előtt

- az önjogú **cives Romani** és **Latini**, továbbá
- a jogi személyek, jogalanyiságuk határain belül.

vagyonalkotó részek

A rómaiak a **tulajdon** esetében **magát a dolgot** tekintették vagyonalkotó résznek.

Ennek megfelelően a vagyonon belül különbséget tettek ún.

res corporales és **res incorporales** között, értvén

- előbbin a tulajdonjog tárgyait, a **dolgokat**,
- utóbbin a vagyonba tartozó minden más jogot és kötelezettséget.

(Gaius II.12-14.)

a dolog - res

a külvilágnak olyan önálló része, ami

- állandó tulajdonságai folytán
- más testi tárgyaktól megkülönböztethető és
- jogviszonynak (tulajdonjognak) önálló tárgya lehet

Római jogi szempontból ezért nem dolgok:

- a külvilágnak azok a részei, melyek emberi uralom alá egyáltalán nem vonhatók, pl. az égitegek, a tengerfenék,
- a szabad ember teste (DE!! a levágott haj, a kihúzott fog),
- a dolog-alkatrészek (mert nincsen önálló létük),
- a dologösszességek.

dologösszesség

universitas rerum distantium

több **önálló, de azonos rendeltetésű, gazdasági kapcsolatban** álló dolognak összefoglalása egy **GYŰJTŐFOGALOM** alá
(nyáj, gulya, ménes, könyvtár, négyesfogat)

- A dologösszességnek a jogi jelentősége az, hogy a benne foglalt dolgok a **gyűjtőnevük alatt** vesznek részt a **forgalomban**:
 - együttesen vindikálhatók (*vindicatio gregis*),
 - elzálogosíthatók,
 - haszonélvezetbe adhatók (*ususfructus gregis*),
 - róluk egyetlen ügyletben (pl. adásvétel, végrendelet) lehet rendelkezni.
- A közös gyűjtőnévvel jelölt egyes dolgok azonban **megtartják jogi önállóságukat**, pl. a nyájba tartozó minden egyes állat tulajdonjogát **önállóan kell vizsgálni** (pl. mindegyikre külön áll be az elbirtoklás).

felszerelés - tartozék

Gazdasági kapcsolat állhat fenn **önálló, de különböző** jellegű és rendeltetésű dolgok között is olyan módon, hogy egyikük – mint **mellékdolog** – egy másik dolog, mint **fődolog** (*res principalis*) állandó szolgálatára, vagy legalább is használhatóbbá tételére van rendelve, anélkül azonban, hogy ezzel önálló dolog jellegét elveszítené.

TARTOZÉK - *pertinentia*

ha a mellékdolog egyetlen dologból áll,
pl. az evező a csónak,
a kulcs a szekrény,
a fedő a fazék,
a kötőfék a ló tartozéka

a tartozék jogi jelentősége abban van, hogy a fődologra kötött szerződés hatálya **az üzleti szokások szerint** terjed ki rá, vagy sem

FELSZERELÉS - *instrumentum*

mellékdolgok meghatározott köre van a fődolog szolgálatára rendelve
pl. *fundus cum instrumento, taberna instructa*

a felszerelésről **kifejezetten rendelkezni kell** a szerződésben, jelentősége annyi, hogy a rendes üzemvitelhez szükséges dolgokat és azok mennyiségét a fődologról rendelkező ügyletben **nem kell tételesen felsorolni**, meghatározni

forgalmon kívüli dolgok (*res extra commercium*)

A jogi értelemben dolognak minősülő tárgyak közül némelyeket a római jog különös megfontolásokból kivett a magánjog szabályai alól, és részint

a SZAKRÁLIS JOG, részint

a KÖZJOG szabályozása alá utalt.

Ezek az ún. **forgalmon kívüli**, másként **forgalomképtelen dolgok** (*res quarum commercium non est*).

Forgalmon kívüliségük abban állt, hogy rajtuk **semmiféle magánjog** (tulajdonjog, idegen dologbeli jog, birtokjog) fenn nem állhatott, és a róluk rendelkező szerződés, illetve más ügylet ÉRVÉNYTELEN volt.

res divini iuris

- eredetileg az „istenek tulajdonában” levőknek tekintették, ezért a *ius sacrum* uralma alatt állottak;
- később azzal fejezték ki forgalmon kívüli voltukat, hogy ezek nem tartozhatnak senki vagyonába (*nullius in bonis est*)

res publicae

a *populus Romanus* dolgai közül forgalmon kívüliek az ún. *res in usu publico* (másként: *res publico usui destinatae*), a római állam közhasználatra rendelt javai

res divini iuris

1 . *res sacrae* (szent dolgok)

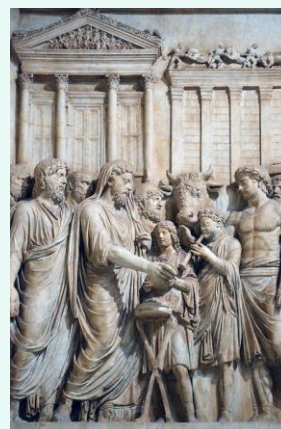
a templomok a hozzájuk tartozó felszerelésekkel és ingatlanokkal, a vallási kultusz egyéb helyei (pl. oltárok, ligetek), ezeket a római nép felhatalmazása alapján a *magistratusok* a *pontifexek* közreműködésével az isteneknek ajánlották fel (*consecratio*).

Az ilyen dolgok megrongálása vagy nyereségvágyból történt eltulajdonítása *sacrilegium*, amely halálbüntetés alá esik.

A tettes ellen a *magistratus* hivatalból lép fel, ezenfelül bárki keresetet indíthat ellene (*actio popularis*).

Zavartalan használatukat a *praetor* külön *interdictummal* oltalmazza.

A *res sacrae* elvesztik ebbeli jellegüket az ünnepélyes *exauguratioval*, vagy ha az ellenség kezébe kerülnek.

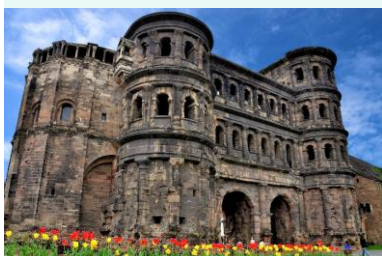
res divini iuris (2)

2. **Res sanctae** (sérthetetlen dolgok)

- Róma és a *municipium*ok városfalai, ill. kapui, (régebben az ünnepélyes *sanctio* révén lettek az istenek oltalma alá helyezve),
- eredetileg közéjük tartoztak az *agri limitati* határmezsgyéi is, amelyeket Iuppiter Terminalis isten tulajdonának tekintettek.

a *res sanctae* megsértése (rongálása, engedély nélküli átalakítása, sőt a kapu helyett a falon keresztüli közlekedés is) főbenjáró *sacrilegium*.

a juszteniánuszi kodifikáció hagyománytiszteltetből megtartotta ugyan az elnevezést, de ennek a dologféleségnek akkor már nem volt gyakorlati jelentősége.

res divini iuris (3)

3. **Res religiosae** (temetkezési hely)

amelyeket magánszemélyek szentelnek a holtak szellemeinek, vagyis a **sírhely** (ill. sírbolt) és a **halottal eltemetett dolgok**.

A temetkezési hely *locus religiosus*-sá azáltal válik, hogy a telektulajdonos, illetőleg az, aki tőle a temetkezés jogát (*ius mortuum inferendi*) megszerezte, abba egy római polgár vagy rabszolga holttestét, illetőleg hamvait az előírt szertartásokat megtartva eltemeti – kivéve: *res publicae*, *fundus provincialis*

A jogszerű temetkezéssel a sírhely feletti tulajdon megszűnik, és az nem lehet többé vagyonjog tárgya.

De! volt két sajátos magánjog a sírhelyen:

- ius inferendi*,
- ius sepulchri* – *iter ad sepulchrum*
külön *interdictumok* és *in factum actiok*
által védve

actio de sepulchro violato (*popularis actio*)

res publicae

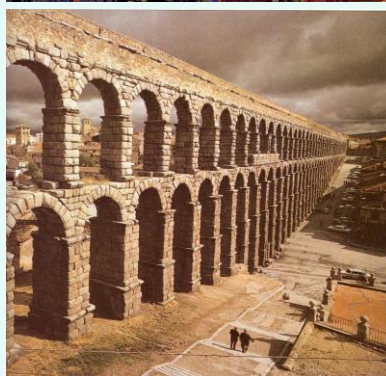
a római állam **közhasználatra rendelt** javai,

- az állami középületek (fórumok, bazilikák, fürdők, színházak, cirkuszok stb.),
- a közterek és közutak (*viae publicae*),
- a vízvezetékek, az állandó folyók.

ezek felett az államnak ugyan tulajdonjoga van, ez a tulajdonjog azonban nem a magánjog, hanem a KÖZJOG hatálya alá esik.

használatuk mindenkinek megengedett, azt a *praetor interdictummal* (*ne quid in loco publico fiat*) védelmezte,

a használatban akadályozott magánszemély pedig *actio iniuriarum*ot indíthatott az akadályozó ellen.

res fiscales

magánjogi forgalomra képesek az ún. pénzügyi államvagyonba tartozó dolgok, a

res fiscales

az államnak azok a javai, melyek felett neki mint köztestületnek (*fiscus*) közönséges, bár sok tekintetben **privilegizált, MAGÁN-JOGI tulajdonjoga** van.

Ilyenek

- a közföldek,
- az állami rabszolgák,
- a hadizsákmány,
- az államra háramlott hagyatékok, más javak,
- az elkobzott és kisajátított dolgok, stb.

Ezekkel a kincstár **magánosok módjára** rendelkezhet.

Elidegenítésük **árverés** útján szokott történni, tulajdonuk ezáltal a vevőre száll.

res in commercio - res privatae

mindazok a dolgok, melyeket a tételes jog nem rekeszt ki a MAGÁNJOGI forgalomból, **forgalomképesek** (*res in commercio*).

Ezeket a *res publica*vel szembeállítva **res privatae**nek is nevezzük, tekintet nélkül arra, hogy magánjogok valóban fennállanak-e rajtuk vagy sem.

[Ide tartoznak az uratlan (gazdátlan) dolgok (*res nullius*) is]

A forgalomképes dolgokat eltérő természeti tulajdonságaik, ill. gazdasági szerepük alapján különböző szempontok szerint csoportosíthatjuk.

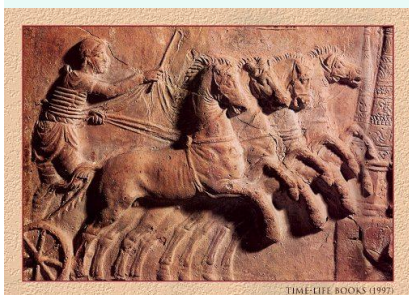
Az így nyert **dologosztályoknak** adott esetben eltérő jogi megítélése lehet.

- ingók - ingatlanok
- helyettesíthető dolgok - helyettesíthetetlen dolgok
- elhasználható dolgok - elhasználhatatlan dolgok
 - osztható dolgok - oszthatatlan dolgok
 - egyszerű dolgok - összetett dolgok
 - *res mancipi* - *res nec mancipi*

res mobilis - res immobilis

ingó dolgok (*res mobiles*)

- melyek állaguk sérelme nélkül változtathatják helyüket
- vagy saját erejük által (*res sese moventes*: állatok, rabszolgák)
 - vagy pedig idegen erő hatására (élettelen dolgok).

ingatlan (*res immobilis*)

- a telek (*praedium, fundus, solum*), a földterület körülhatárolt része,
- és mindaz, ami vele alkatrészként összefügg (pl. épületek, növényzet). (ezek addig, amíg a földdel összefüggnek, nem önálló dolgok, az elválással azonban ingókká lesznek)

Minden telekhez hozzátartozik a légtér és földbelső is, de mindkettő csak annyiban, amennyiben a telek használata céljából szükség van rá.

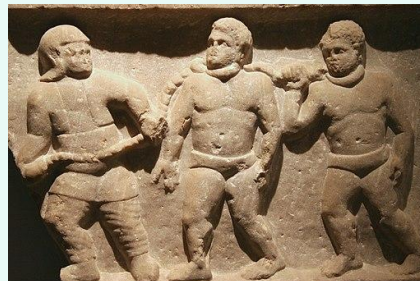
fundus Italicus - fundus provincialis
agri limitati - agri arcifinii
praedia rustica - praedia urbana

a megkülönböztetésnek főleg a dologi jogban van jelentősége: a birtok-*interdictum*ok alkalmazásánál, az elbirtoklásnál, egyes idegen dologbeli jogok alapításánál; továbbá a kötelmi jogban pl. letét, *furtum* tárgya csak ingó lehet

res fungibilis - res nec fungibilis

helyettesíthető dolog (*res fungibilis*)
 a forgalomban nem egyedileg
 megjelölve,
 hanem menyisége (űrtartalom,
 súly, hosszúság, térmérték, da-
 rabszám, stb.) szerint szerepel,
 mivel nagy tömegű egymással
 egyenértékű és felcserélhető
 példányban szokott előfordulni,
 pl. élelmiszerek, nyersanyagok, szé-
 riában előállított ipari termékek.
 Jogi szempontból legfontosabb ilyen
 a pénz

helyettesíthetetlen
 (*res nec fungibilis*)
 az a dolog, amelyiknél a dolog
egyediségét a forgalom
 lényegesnek tartja

A megkülönböztetésnek különösen a dologi jogban van jelentősége:
 a helyettesíthető dolgok azonosíthatatlansága megnehezíti, ill. kizárja vindik-
 álásukat.

A kötelmi jogban: kölcsön tárgya csak helyettesíthető dolog lehet.

res consumptibilis - res non consumptibilis

elhasználható dolog
 (*res consumptibilis*)

amelyet rendeltetésszerűen használni
 csak az állag elfogyasztásával,
 megsemmisítésével lehet
 pl.
 az élelmiszerek,
 ipari nyersanyagok (ezeknél a feldol-
 gozás jelenti az elhasználást),
 a tüzelőanyagok, stb.
 a pénz is!!

elhasználhatatlan dolog
 (*res non consumptibilis*)

ha többszöri, ill. állandó használatot
 enged anélkül, hogy állagában – a
 rendes kopást nem számítva –
 fogyatkoznék,
 pl.
 munkaeszközök,
 használati tárgyak.

Az elhasználható dolgok általában
 egyben helyettesíthetők is, de
 a helyettesíthető dolog azonban nem
 mindig elhasználható.

A megkülönböztetés jogi jelentősége abban van, hogy tartós használati jog-
 viszony, pl. haszonélvezet, haszonkölcsön, bérlet elhasználható dolgokra nem
 létesíthető (kivétel: *quasiususfructus*, *commodatum ad ostentationem*.)

res divisibiles - res non divisibiles

osztható dolgok

(*res divisibiles*)

eredeti jellegük megváltozása nélkül
oly módon darabolhatók részekre,
hogy a felosztással nyert részek
csupán aránylagos értékcsökkenést
sz szenvednek

pl.

- a telek,
- a házingatlan emeletek szerint,
- általában az elfogyasztható dolgok

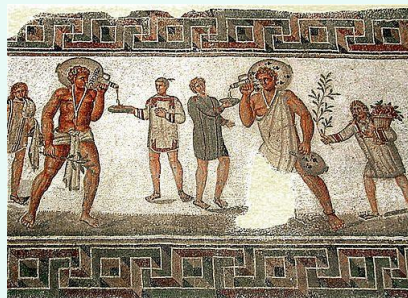
A megkülönböztetésnek a tulajdonközösség megszüntetésénél, továbbá a részletteljesítés lehetősége szempontjából van jelentősége

oszthatatlan dolgok

(*res non divisibiles*)

eredeti jellegük megváltozik a felosztással, használhatatlanná válnak

pl. az élőlények (rabszolga, élő állatok),
a gépek, szerszámok,
bútorok, a könyv.

egyszerű és összetett dolgok

egyszerű dolog

(*res quae uno spiritu continentur, „hénomenon”*)

amely **természettől** fogva egységes
pl. az összes élőlények (rabszolgák, állatok),
az egy darabból álló homogén
élettelen dolgok

A megkülönböztetésnek gyakorlati jelentősége is van:

- az egyszerű dolog addig létezik, ameddig természete és a használat engedi;
- az összetett dolog ellenben részeiben megújulhat, anélkül, hogy individualitását elvesztené.

Sőt ez fennmarad akkor is, ha már egyetlen eredeti darabja sem maradt, mivel a különböző pótlások, helyettesítések következtében az alkatrészek teljesen kicserélődtek.

összetett dolog

(*universitas rerum cohaerentium, „szünémenon”*)

több korábban önálló, egyszerű dologból mesterségesen létrehozott **új dolog**, melynek egységét a **gazdasági felfogás** adja

pl. hajó, szekér, ház, bútor, stb.

Az összetett dolognak természetben elkülöníthető részeit alkatrészeknek (**accessio**) nevezzük (nem mellékdolgok, hanem csupán dologrészek)

„*accessio solo cedit*”

„*aedificium solo cedit*”

az összetett dolog jogi sorsa egységes

res Mancipi - res nec Mancipi

A megkülönböztetés nem is dolgokra, hanem a **vagyontárgyakra** vonatkozik

RES MANCIPI

amelyek civiljogi hatályú átruházása (ill. amelyek civiljogi hatályú megalapítása) csupán formális szerző ügylet, **mancipatio** vagy **in iure cessio** útján lehetséges.

Ilyenek (4):

- az itáliai telek (*fundus Italicus*),
- a rabszolga,
- az Itáliában honos igavonó és teherhordó állatok,
- az útszolgalmak (*iter, via, actus*) és a vízvezetés szolgálma (*aquaeductus*).

RES NEC MANCIPI

minden más dolog (és jog), melyek átruházásához (megalapításához) formális szerző ügylet NEM szükséges, amelyek átruházása formátlanul is lehetséges.

A megkülönböztetés főként a preklasszikus jogban volt fontos. A klasszikus jogban már csupán néhány kevésbé fontos kérdésben jutott szóhoz,

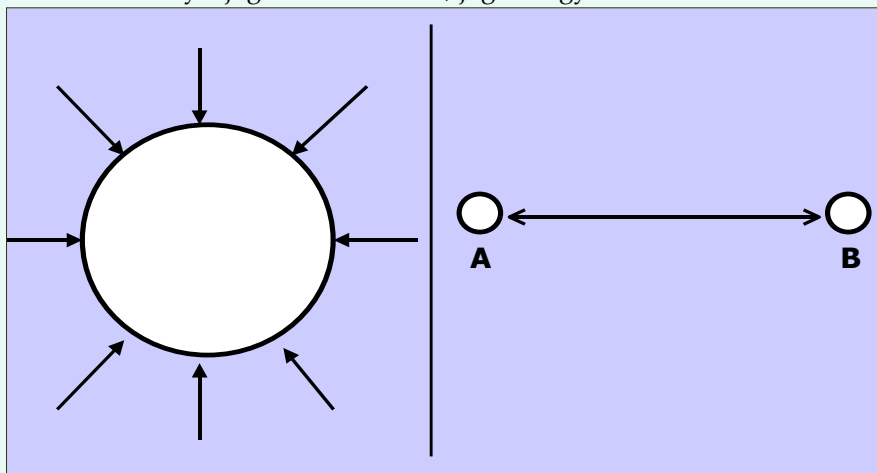
pl. abban, hogy

- az önjogú nő csak gyámja hozzájárulásával idegenítheti el a **res Mancipit**,
- a formahibásan szerzett rabszolga a felszabadítással nem válik polgárrá, hanem csak *latinus Iunianus*-szá.

a dologi jog

Dologi jogok azok az ún. **egypólusú jogviszonyok**, melyek a jogosítottnak (elvileg) teljes vagy részleges gazdasági kihasználást (élvezetet) biztosítanak egy dolog felett azáltal,

hogy **mindenki mást eltiltanak** a dologra való minden olyan behatástól, amely a jogosított élvezetét, jogának gyakorlását zavarná.

a dologi jog (2)

- a) Szemben a kötelmi jogokkal, amelyek egy vagy több meghatározott személy között állnak fenn (relatív szerkezet), akik szabályként kölcsönösen jogosítva és kötelezve is vannak, a dologi jogok **abszolút szerkezetűek**: azaz a dologi jogosulttal szemben őt magát leszámítva mindenki más (tehát az egész emberiség) áll kötelezettként, de az ő kötelezettségük kimerül a pusztán nem tevésben, a jogosult joggyakorlásának zavarásától való tartózkodásban.
- b) Dologi jog tárgya csak **forgalomképes önálló dolog** lehet. Alkatrészen külön dologi jog fenn nem állhat, az összetett dologon fennálló tulajdonjog kiterjed annak minden részére. Ha a dolog utóbb forgalomképtelenné válik, akkor a rajta fennállott dologi jog ugyanúgy megszűnik, mint amikor a dolog elpusztul.
- c) A dologi jogok védelmére **petitórius jogeszközök** szolgálnak: a meglévő hatalmi helyzet védelmére alperesi pozícióban *exceptiók*, az elvesztett hatalmi helyzet visszaszerzésére pedig az *in rem actiok* (*vindicatiok*).

a dologi jog (3)

- d) **A dologi jogok köre zárt**, azokat a törvény taxative állapítja meg, a felek magánautonómiája tehát nem terjed ki új dologi jogok létesítésére.

Két nagy csoportjukat szokás megkülönböztetni:

1. *ius in re propria*, vagyis a **tulajdonjog**,
2. *iura in re aliena*, az ún. **idegen dologbeli jogok**:
 - a szolgalmak (*servitus* és *ususfructus*),
 - az örökhaszonbérlet (*emphyteusis*),
 - örökbérlet v. felülepítményi jog (*superficies*)
 - zálogjog (*pignus* és *hypotheca*).

- (3.) harmadikként ide sorolhatók tkp. a birtokjogok (*iura possessionis*) is, mivel a birtok **jogi tény**, melynek joghatásai vannak:

- a birtokvédelem és
- meghatározott feltételek között a tulajdonkeletkeztetés.

a tulajdonjog fogalma

- A tulajdonjog (***dominium, proprietas***) az a dologi jog,
 - melynél fogva a tulajdonos (***dominus***) a tulajdonjog
 tárgyául szolgáló dologra **bárki jogosulatlan**
 behatását kizárhatja, és
 - dologában **mindazt megteheti**, ami más jogait nem
 sérti.

a tulajdonjog negatív oldala

- A kizárandó behatások alapján véve kétféleképpen:
 a) valaki idegen dologbeli jogot formálva a dologra (jogára hi-
 vatkozva) zavarja a tulajdonost annak békés birtoklásában =
zavarás,
 b) a tulajdonjog tárgyát jogosulatlanul tartja birtokában = **ki-
 vetés**.
 - a) a kizárás eszköze az első esetben elsősorban az ***actio negatoria***,
 - b) a másodikban a ***rei vindicatio*** és *praetori* kiterjesztései lesznek.
 - A tulajdonos kizárási hatalmasságát nevezzük a tulajdonjog
NEGATÍV oldalának.
- A tulajdon, mint társadalmi viszony a **kizárás jogi eszközei**
 (*actiok*) **biztosításával** lett jogi viszony, és ezek teszik ki a
 tulajdoni jogviszony lényegét: ha tulajdonos vagyok, vindi-
 kálhatok, s megfordítva, ha megillet a vindikálás joga, akkor
 tulajdonos vagyok - „***meum est ex iure Quiritium***”.

a tulajdonjog tartalma (pozitív oldal)

A negatív oldal csupán a békés birtoklást biztosítja a tulajdonos számára, de ez utóbbi teremti meg a valóságos lehetőséget

a dolog élvezetére, s vele való tényleges és jogi rendelkezésre.

Ezt a dologélvezeti lehetőséget nevezzük a tulajdonjog **POZITÍV oldalának**. A pozitív oldalban egybefoglalt jogosultságok kimerítően (taxative) fel nem sorolhatók – általánosságban vannak a tulajdonosnak megadva: a törvény megszabta határokon belül a tulajdonos **elvileg teljes jogi hatalommal** bír a dolog felett.

A pozitív oldalt kitevő jogosultságok legfontosabbjai gyakorlati okokból mindazonáltal nevesítve vannak:

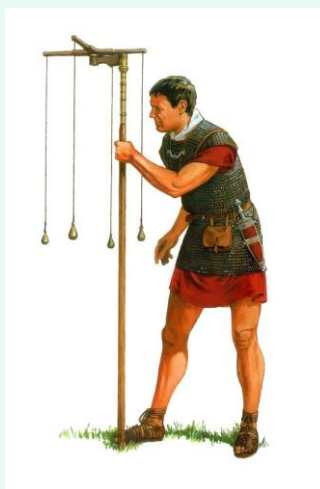
- a) a tulajdonost e szerint a dologgal való TÉNYLEGES RENDELKEZÉS körében illeti
 - a bírhatás (bírlálás) és a birtoklás joga (*ius habendi, ius possidendi*)
 - a használat és gyümölcsöztetés joga (*ius utendi et (ius) fruendi*),
 - elhasználás vagy éppen a megsemmisítés joga (*ius abutendi, annihilandi*),
- b) a JOGI RENDELKEZÉS körében
 - az élők közti vagy halálesetre szóló ügylettel való elidegenítés joga (*ius distrahendi*) és
 - az idegen dologbeli jogokkal való megterhelés joga (*ius onerandi*).

a tulajdonjog határai

A tulajdon a legtartalmasabb és legteljesebb dologi magánjog – a dolog feletti gyakorolható teljes jogi uralom, azonban mégis csak **a jogrend által szabott HATÁROK között**.

A határokat a jogrend a mindenkori **társadalom szükségletei** alapján állapítja meg.

- A római jogban a tulajdon korlátozásai (határai) háromfélék voltak:
 - szomszédjogok,
 - közérdekű korlátozások,
 - elidegenítési tilalmak.

szomszédjogok - *iura vicinitatis*

a szomszédsági viszonyból kölcsönösen fakadó, a **békés egymás mellett élést** biztosító behatási jogosultságok a határos idegen telken

- a) **mezsgye** – a felmért mezőgazdasági ingatlan (*ager limitatus*) tulajdonosa a művelésben nem mehet el a telekhatárig, hanem köteles 2,5 lábnyi sávot szántatlanul hagyni, hogy az a szomszéd hasonló sávjával együtt egy öt láb széles **útként** (*ambitus*) szolgáljon mindkettőjük számára (XII t.t. VII.1.).

Városi telkeken az építkezési lehetőségek jobb kihasználása érdekében a közös út helyébe idővel a közös határfal (*paries communis*) lépett.

iura vicinitatis (2)

- b) A mezei telek tulajdonosa köteles megengedni, hogy **a szomszéd telken nőtt fa ágai** 15 lábnál nagyobb magasságban a telke feletti légtérbe átnyúljanak.

Az ennél alacsonyabban átnyúló ágak levágását az érintett telektulajdonos követelheti, s ha a szomszéd elmulasztja, ezt maga teheti meg, és a levágott ágakat is megtarthatja.

E joga védelmére a XII t.t.-ben az ***actio de arboribus caedendis*** (XII t.t. VII.9),

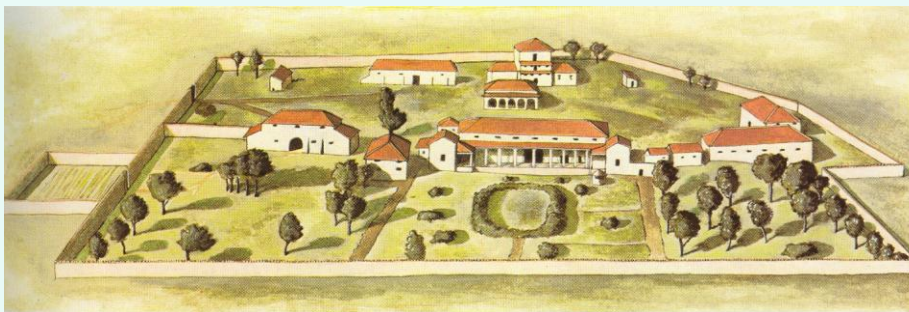
a későbbi jogban a prohibitórius (tiltó jellegű) ***interdictum de arboribus caedendis*** szolgált.

Az épülete fölé nyúló ágakat a telektulajdonos magassági korlátozás nélkül vághatja le.

iura vicinitatis (3)

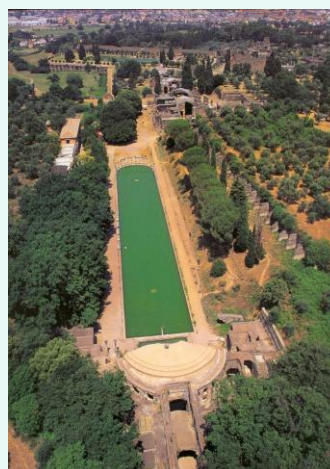
- c) A tulajdonos köteles tűrni, hogy a telkére **áthullott gyümölcsöket** a szomszéd másnaponként összegyűjtse (XII. t.t. VII.10.). Akadályoztatása esetén utóbbinak az **actio**, illetve az **interdictum de glande legenda** áll rendelkezésére, viszont **cautio damni infecti**vel garantálnia kell az esetlegesen okozott károk megtérítését.
- d) A telektulajdonos tartozik eltűrni, hogy a szomszéd telken álló **épület fala** a saját telek feletti légtérbe legfeljebb fél láb mélységig belógjon.

iura vicinitatis (4)

- e) A mezei telek tulajdonosa nem tehet a saját telkén olyan intézkedést (*opus*), melynek következtében az **esővíz lefolyása** a szomszéd telkének kárára megváltozik
- ha ez bekövetkezik a szomszéd **actio aquae pluviae arcendae**vel követelheti a korábbi állapot visszaállítását, a károk megtérítését és a további károsítás ellen **cautio** nyújtását.
 - ha a helyzetet **természeti esemény vagy harmadik személy** idézi elő, a kereset annak tűrésére megy, hogy az érintett szomszéd maga távolíthassa el az akadályozó művet, tisztíthassa meg a vízelvezető csatornát.

Azonban ilyenkor a másik telkére átmenő szomszédnak biztosítékot (**cautio damni infecti**) kell adnia, hogy nem tesz kárt az ingatlanban.

közérdekű korlátozások

egyes jogszabályok **a közösség érdekében** szabnak határt a tulajdonjognak
ezek is többnyire az INGATLANokra vonatkoztak,
és a posztklasszikus jogban szaporodtak el

- A **folyó menti telkek** tulajdonosai kötelesek eltűntetni, hogy a folyón hajózők, ill. halászók tevékenységükkel összefüggő célból a folyópartot használhassák,
pl. a hajóikat oda kikössék, a hálóiakat száríthassák.
- **Szükség utat** kell ideiglenesen engedni olyan telekhez, amelyhez a rendes utat valamely természeti csapás (pl. árvíz, földcsuszamlás) elzárta, vagy pedig az javítás alatt áll.
- A telekben található **ásványvagyon** a telek része, így kiaknázása elsősorban a tulajdonos joga – Kr.u. 382-ben egy rendelet megengedte az engedély nélküli bányászatot is **más földjén** azzal, hogy a kitermelt ásvány egy tizede a tulajdonost, egy további tizede pedig a kincstárat illeti.

közérdekű korlátozások (2)

- **építkezésekkel** kapcsolatos közérdekű korlátozások
 - már a XII t.t. megtiltotta a beépített idegen anyag kiperlését az épületből;
 - a *principatus* idején több *senatusconsultum* tiltotta épületek lebontását pusztán az épületanyag értékesítése céljából;
 - ugyanebben a korban számos **építésrendészeti** előírás vonatkozott
 - az emelt épületek magasságára (max. 60 láb),
 - egymástól való távolságára,
 - esztétikai megjelenésére stb.
 - az előírások tovább szaporodtak a *dominatus* korában - Zeno császár (V. sz.) egybefoglalta Konstantinápoly számára, és ezt Justinianus valamennyi városra kiterjesztette.

közérdekű korlátozások (3)

- a telektulajdonosnak el kell tűrnie azokat a kényelmetlen behatásokat (ún. immissiokat), amelyek akár a szomszédos, akár a távolabbi telkekről ezek rendeltetésszerű használatából származnak, amilyenek pl. a füst, a por, a bűz, a szennyvíz.
Ha ezek a szokásos mértéket túllépik olymódon, hogy a saját telek helyileg szokásos kihasználását akadályozzák, az érintett telektulajdonos keresetet, ún. actio negatoriat indíthat.

közérdekű korlátozások (4)

Az INGÓ dolgok körében különösen a rabszolgatulajdonra vonatkozólag voltak korlátozások.

- Augustus törvényei korlátozták a rabszolgák felszabadítását,
- más *principatus*-kori törvények megtiltották a rabszolgák okatlan kínzását, illetve megölését,
- a *dominatus* alatt Constantinus egyik rendelete már azt is megtiltotta, hogy öröklésnél vagy élők közti elidegenítéseknél a rabszolgacsalád tagjait egymástól elszakítsák.

elidegenítési tilalmak

a tulajdonjog elidegeníthető és idegen dologbeli joggal megterhelhető
kivételes esetekben azonban ezek a jogosítványok elvonhatók

- törvény (jogsabály),
 - *magistratusi* intézkedés,
 - ügyleti rendelkezés által.
1. Az ún. törvényi, azaz törvényen alapuló elidegenítési tilalmak ellenére eszközölt rendelkező ügyletek **semmisek**.
Ilyen tilalom alatt állnak:
 - a) a hozományul adott itáliai telek,
 - b) a gyámolt bizonyos dolgai (*res pupilli*),
 - c) a peres dolog (*res litigosa*) Augustus egyik *edictuma* értelmében, mely az elidegenítést egyszersmind büntette is (*in rem actio - litis contestatio* után)
 2. **Semmisek** a hatósági elidegenítési tilalomba ütköző rendelkezések. A tilalmat a *magistratus decretuma* létesíti, jogszabály alapján.
Ilyen tilalom alatt áll:
 - a tékozló (*prodigus*), akit a *praetor* könnyelműsége miatt tilt el vagyona kezelésétől (*bonis interdicere*),
 - a hagyatéki dolog a hitelezők kérésére, ha az örökös örökösi minősége körül kétely merült fel (*heres suspectus*).

elidegenítési tilalmak (2)

3. elidegenítési tilalom kiköthető jogügyletben
(szerződésben vagy végrendeletben) is

- a) Az **élők közti ügyletben** előírt elidegenítési tilalom
 - a klasszikus jogban csupán kötelmi hatályú: megszegése az elidegenítést **nem teszi semmissé**, csak kártérítésre kötelezi az elidegenítőt.
 - Justinianus dologi hatályt ad a szerződésen alapuló elidegenítési tilalomnak is – **semmis az ügylet**
- b) A **végrendeletben** foglalt tilalom olyankor, amidőn megállapítható,
 - hogy kinek a javát szolgálja, *fideicommissum*-nak minősül, ezért az elidegenítés **semmiségének** terhe mellett figyelembe veendő,
 - ellenkező esetben a tilalmat nem írottak (*nudum praeceptum*) kell tekinteni.

